

Warszawa, dnia 10 czerwca 2009 r.

KANCELARIA SENATU
BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI

Niemieckie przepisy o adopcji

I. Informacje ogólne

Niemieckie przepisy dotyczące adopcji zawarte są w Kodeksie Cywilnym (*Bürgerliches Gesetzbuch*, BGB), art. 1742-1766. Adopcja dorosłych omówiona jest w art. 1767-1772.

Poprzez adopcję dziecko staje się członkiem rodziny w takim samym stopniu, jak dziecko własne rodziców. Wszelkie stosunki rodzinne sprzed adopcji zostają nieodwołalnie zakończone. Adopcja następuje na podstawie decyzji sądu opiekuńczego [*Vormundschaftsgericht*], który wspólnie z Urzędem ds. opieki nad nieletnimi [*Jugendamt*] ma obowiązek stwierdzenia, czy adopcja jest w interesie dziecka. Aby wykluczyć błędną decyzję sądu, stosuje się z reguły przynajmniej roczny okres próbny (art. 1744 BGB). Służy on zbudowaniu między dzieckiem a rodzicami adopcyjnymi stosunków dziecko-rodzic.

Małżonkowie mogą adoptować dziecko wyłącznie wspólnie. Prawo dopuszcza także adopcję przez osobę samotną. Jednak w praktyce jest to sytuacja wyjątkowa, co jest spowodowane tradycyjnym obrazem rodziny w społeczeństwie. Rodzice naturalni mają prawo wypowiedzieć się w sprawie tego, do jakiej rodziny ma trafić ich dziecko. Małżeństwa są też preferowane ze względów materialnych. Z zasady na rodziców adopcyjnych kwalifikowane są pary o minimum 3-letnim stażu małżeńskim.

Prawo określa dolną granicę wieku rodziców adopcyjnych na 25 i 21 lat (bez względu na płeć) dla małżeństw i na 25 lat dla osób samotnych – ma to zapewnić, że niemowlęta i małe dzieci trafią do młodych rodziców adopcyjnych (art. 1743 BGB). Niemieckie przepisy prawne dotyczące adopcji nie określają górnej granicy wieku rodziców adopcyjnych. Praktyka socjalno-pedagogiczna, na podstawie wymogu ustawowego, by zachowany był jak najbardziej naturalny stosunek między rodzicami, wyklucza adoptowanie niemowląt przez rodziców, których wiek znacznie przekracza 35-40 lat. Nie wyklucza to możliwości adoptowania dzieci przez takie pary, jednak punkty pośrednictwa adopcyjnego proponują takim osobom adopcję dzieci starszych.

Niezależnie od tego, czy dziecko przyszło na świat w małżeństwie, czy poza nim, zgoda na adopcję musi wyrazić dwoje rodziców, nawet jeśli nie posiadają praw rodzicielskich (art. 1747 BGB). W przypadku adopcji dzieci w wieku 14 i więcej lat również adoptowane dziecko musi wyrazić swoją zgodę. Taka zgoda musi zostać potwierdzona przez opiekuna prawnego dziecka (art. 1746 BGB). Jeśli zgodę wyrazili obydwój rodzice, z mocy prawa opiekunem prawnym dziecka na roczny okres próbny, a więc do czasu uprawomocnienia się decyzji sądu opiekuńczego o adopcji, zostaje Urząd ds. opieki nad nieletnimi. Wraz z wyrażeniem przez rodziców naturalnych zgody na adopcję, wygasają ich prawa rodzicielskie, w tym ich prawo do kontaktowania się z dzieckiem. W momencie przyjęcia dziecka do domu rodziców adopcyjnych przechodzi na nich obowiązek utrzymania dziecka (art. 1751 BGB). Rodzicom adopcyjnym (w odróżnieniu od naturalnych) nie przysługuje roszczenie o państwowy zasiłek opiekuńczy.

W sytuacji, gdy nie można ustalić miejsca pobytu rodziców naturalnych, lub ze względu na ciężką (np. psychiczną) chorobę nie mogą oni wyrazić zgody na adopcję, możliwa jest całkowita rezygnacja ze zgody rodziców. Nie jest przy tym konieczna decyzja sądu zastępująca zgodę rodziców. Z uwagi na ochronę praw matki nowonarodzonego dziecka określono obowiązkowy termin 8 tygodni od dnia porodu, w którym jej oświadczenia woli nie mają mocy wiążącej. Ma to zapobiec podejmowaniu przez matkę pochopnych decyzji odnośnie dziecka. W sytuacji, gdy rodzice naturalni nie są małżeństwem i ojciec dziecka nie posiada praw rodzicielskich, może on jeszcze przed narodzeniem dziecka wyrazić zgodę na adopcję. Zgoda taka musi być potwierdzona notarialnie i nie można jej wycofać. Traci ona swą moc jedynie w przypadkach, gdy wniosek o adopcję zostanie wycofany, prawomocnie odrzucony lub jeśli dziecko w ciągu trzech lat nie zostanie adoptowane (art. 1750 BGB).

W określonych sytuacjach sąd opiekuńczy może swoim postanowieniem zastąpić zgodę rodziców lub jednego z nich, jeśli bez tej zgody dziecko, w związku z niemożnością przeprowadzenia adopcji, znalazłoby się w niekorzystnej sytuacji. Powodem konieczności wydania przez sąd takiej zgody może być np. obojętne zachowanie rodziców naturalnych wobec swojego dziecka, gdy nie wykonują swoich obowiązków rodzicielskich lub naruszają je poprzez niedostateczną opiekę, wykorzystywanie seksualne lub fizyczne znęcanie się nad dzieckiem (art. 1748 BGB). W przypadku dziecka urodzonego poza związkiem małżeńskim, sąd może – nawet bez spełnienia pozostałych wymogów wymienionych w ustawie – podjąć decyzję zastępującą zgodę ojca, który nigdy nie posiadał praw rodzicielskich.

Urząd ds. dzieci i młodzieży powinien przed rozpoczęciem postępowania zastępczego wskazać naturalnym rodzicom dziecka drogę umożliwiającą im zachowanie dziecka i lepszą o nie troskę w przyszłości. Realizacji zasady pełnej adopcji służą także przepisy, które

powodują wygaśnięcie z momentem decyzji o adopcji wszelkich materialnych roszczeń dziecka (za wyjątkiem prawnych roszczeń rentowych), odnośnie utrzymania i spadku wobec rodziców naturalnych. Jednocześnie przepisy te, wraz z ogłoszeniem przez sędziego decyzji o adopcji, nadają dziecku nazwisko rodziców adopcyjnych, pozwalają na nadanie lub dodanie imienia dziecku (art. 1757 BGB). Praktyka sądów dla nieletnich skłania się do akceptacji dodatkowego imienia, a zmianę imienia dziecka traktuje jako sytuację wyjątkową. Jest to działanie pożądane ze względu na budowanie poczucia tożsamości dziecka, nawet jeśli część rodziców adopcyjnych nie znajduje dla tego zadania odpowiedniego uzasadnienia.

W przypadku adopcji zapewniona jest specjalna ochrona danych osobowych. Ujawnienie tych danych może nastąpić jedynie za zgodą rodziców adopcyjnych. Zdarza się, że przepis ten jest wykorzystywany przez rodziców adopcyjnych do zatajenia faktu adopcji wobec swojego adoptowanego dziecka. Próbują oni zapobiegać – pojawiającym się w okresie dojrzewania – próbom zebrania informacji o pochodzeniu dziecka i nawiązania kontaktu z krewnymi. Prawo jednak stanowi inaczej – Federalny Trybunał Konstytucyjny stwierdził w kilku swoich wyrokach, że każdy człowiek, także niepełnoletni, ma prawo do poznania swojego pochodzenia.

Cofnięcie adopcji dziecka (rozwiązanie przysposobienia) jest praktycznie niemożliwe. Może się to zdarzyć w przypadku braku zgody rodziców naturalnych lub gdy zgoda ta została udzielona pod wpływem błędu, na skutek oszustwa lub szantażu. Postanowieniem sędziego decyzja o adopcji może zostać cofnięta, jednak tylko wtedy, gdy nie stoi to w sprzeczności z dobrem dziecka (art. 1760-1762 BGB). Dodatkowo nie można cofnąć adopcji po upływie 3 lat. Częstsze są przypadki, gdy uchylene adopcji staje się niezbędne ze względu na dobro dziecka w sytuacji trwałego rozpadu stosunków w rodzinie adopcyjnej. Cofnięcie decyzji o adopcji w takiej sytuacji jest konieczne, aby umożliwić ponowną adopcję dziecka lub powrót dziecka do jego rodziny naturalnej. W porównaniu do ogólnej liczby adopcji w Niemczech, która waha się w ostatnich latach w okolicach 8 tysięcy rocznie, liczba cofniętych decyzji o adopcji jest stosunkowo mała – wynosi ok. 1 proc.

Do opinii publicznej docierają od czasu do czasu informacje o handlu dziećmi adopcyjnymi z krajów Ameryki Południowej, Azji czy byłych europejskich krajów komunistycznych. W tej specjalnej „gałęzi” międzynarodowego handlu ludźmi dziecko osiąga cenę do 50.000 euro. Występują tu takie czyny karalne, jak uprowadzenie dziecka, łapówkarstwo, fałszowanie dokumentów. Niemiecki ustawodawca reaguje na tę sytuację – zostały znowelizowane: Kodeks karny i ustawa o pośrednictwie adopcyjnym [*Adoptionsvermittlungsgesetz*], a także uzupełnione przepisy dotyczące adopcji. Osoba, która uczestniczy w niezgodnym z prawem pośrednictwie lub zleca takie pośrednictwo innej osobie

płacąc za jej usługi, nie może adoptować takiego dziecka i z reguły musi liczyć się z tym, że zostanie mu ono odebrane, chyba że sąd uzna (w wyjątkowych sytuacjach), że w interesie dziecka będzie pozostawienie go w takiej rodzinie.

II. Szczegółowe rozwiązania ustawowe

Ustawa o pośrednictwie adopcyjnym z 01.01.2002 r.:

- określa, że pośrednictwem w sprawach adopcji zajmują się urzędy ds. opieki nad nieletnimi. Muszą one w tym celu zorganizować punkt pośrednictwa adopcyjnego [*Adoptionsvermittlungsstelle*]. Szereg instytucji ma prawo tworzyć własne punkty pośrednictwa adopcyjnego – zgodę na to wydaje landowy Urząd ds. opieki nad nieletnimi,
- określa zasady funkcjonowania punktów zajmujących się adopcjami zagranicznymi,
- określa 60-letni okres przechowywania dokumentacji dotyczącej adopcji,
- zakazuje pośrednictwa w poszukiwaniu matki zastępczej.

Ustawa określa kolejne etapy procedury starania się o adopcję dziecka:

- zgłoszenie się rodziców i przyjęcie ich do postępowania adopcyjnego,
- badanie zdolności do adopcji: seminarium przygotowawcze, szereg odwiedzin w domu, opinia psychologa, zaświadczenie o zdolności do adopcji,
- staranie się o dziecko,
- przekazanie dziecka,
- okres próbny (do dwóch lat),
- ostateczna adopcja.

Przyszli rodzice adopcyjni wypełniają ankietę Urzędu ds. opieki nad nieletnimi, przedstawiają dokumenty (świadcstwo ślubu, ew. rozwodu, życiorysy rodziców, zaświadczenia z policji, od lekarza, informacja o majątku i ew. zadłużeniu), odbywają dwie rozmowy z pracownikami punktu adopcyjnego. Podczas takiej rozmowy przyszli rodzice otrzymują obszerną ankietę, w której mogą określić swoje oczekiwania odnośnie dziecka.

Po przekazaniu ankiety o oczekiwaniach rodziców odbywają się jeszcze 2 lub 3 rozmowy z nimi, podczas których pracownicy punktu adopcyjnego mają wyrobić sobie opinię o przyszłych rodzicach – dlaczego chcą mieć dziecko, na czym szczególnie im zależy, czy są przygotowani na przyjęcie nowego członka rodziny, jak poradzą sobie w trudnych sytuacjach.

Osoby, które adoptują dziecko, mogą skorzystać z 3-letniego urlopu wychowawczego.

Rodzice naturalni, oddając dziecko do adopcji, mają prawo wyrazić życzenie odnośnie wychowania ich dziecka w określonej wierze. Nie mają oni jednak prawa do uzyskania informacji o miejscu zamieszkania swojego dziecka.

Po adopcji zostaje zmieniony wpis do książeczki rodzinnej [*Familienbuch*] oraz świadectwo urodzenia w Standesamt (odpowiedniku Urzędu Stanu Cywilnego). Należy przy tym zauważyć, że w nowym świadectwie urodzenia dziecko jest wpisane jako dziecko własne rodziców adopcyjnych, natomiast w świadectwie pochodzenia [*Abstammungsurkunde*] wymienieni są z nazwiska rodzice naturalni dziecka. W przypadku adopcji, która ma dla osób trzecich pozostać niejawną, w książeczce rodzinnej zostaje wpisana literka „g” [*geheim* – tajne], co nie pozwala również osobie adoptowanej zapoznać się z danymi swoich naturalnych rodziców. Może ona dotrzeć do tych danych dopiero po ukończeniu 16. roku życia za zgodą rodziców lub po ukończeniu 18. roku życia bez ich zgody.

Opracowano na podstawie strony internetowej www.familienhandbuch.de i innych

Opracowanie i tłumaczenie
Artur Dragan
Dział Analiz i Opracowań Tematycznych